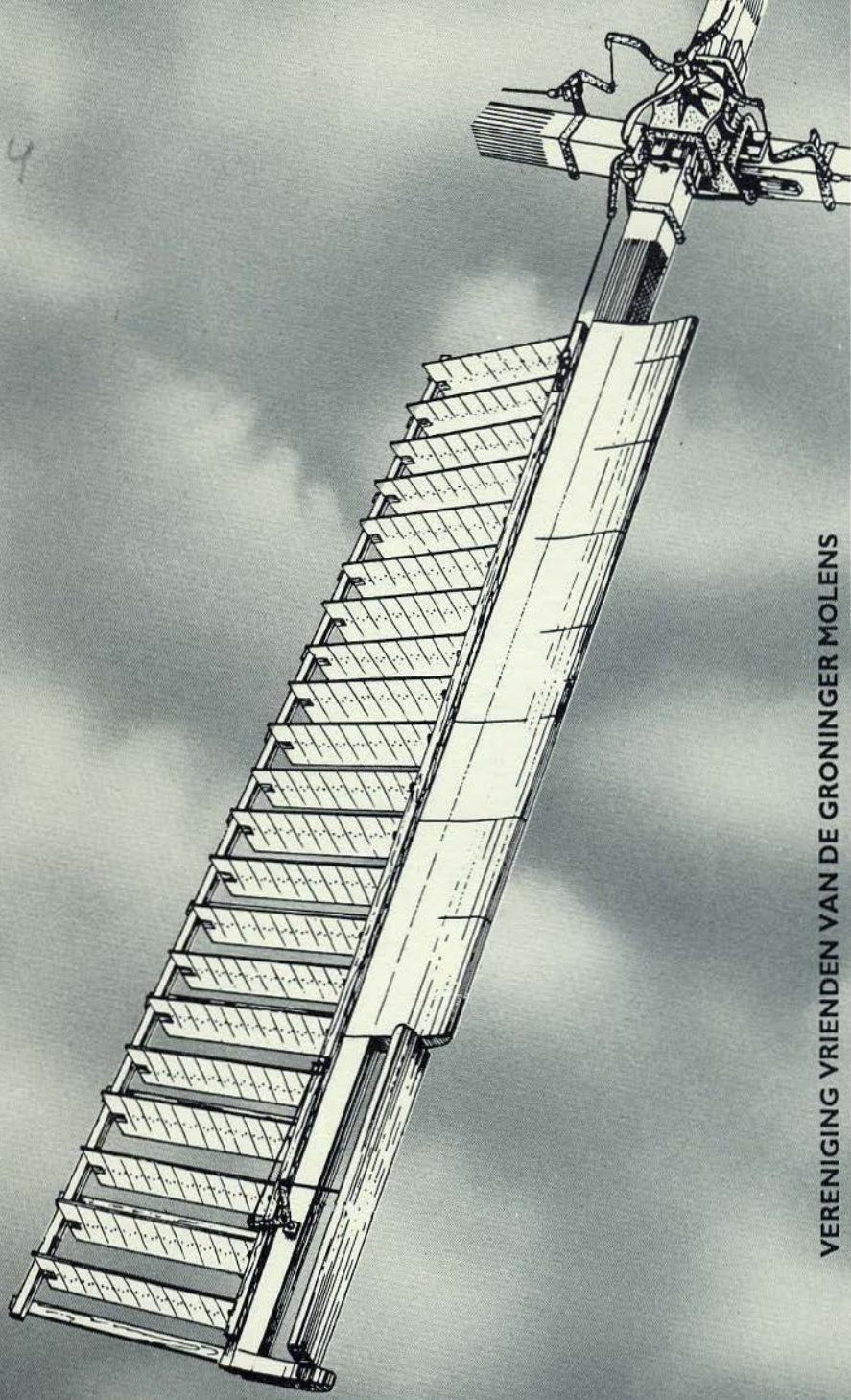

DE ZELFZWICHTER 1994

74

VERENIGING VRIENDEN VAN DE GRONINGER MOLENS

BAKKER de Rappe Schoenlapper
Fa. DOORNBOS

A-kerkhof 33 - 9712 BC Groningen
 Telefoon 050-120807

Naar windmolen

Joeswert

te Feerwerd voor:

- ✓ tarwemeel
- ✓ tarwebloem
- ✓ rijst
- ✓ gort
- ✓ pannekoekmeel
- ✓ gemengd graan
- ✓ en andere molenprodukten
 (ook voor zelfbakkers/sters)

Dinsdag t/m zaterdag geopend van
 13.00 - 17.00 uur

Molenaar Rolf Wassens

☎ 0 59 41 - 15 45

- * *Porselein*
- * *Kristal*
- * *Tafelbestek*
- * *Kado-artikelen*
- * *Lederwaren*
- en*
- * *Sieraden*

WOLDRING

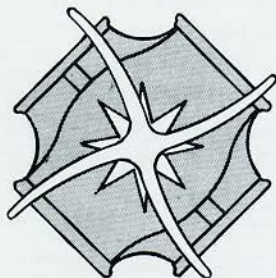
Oosterstraat 19
 Groningen - Tel. 050-133880

Meubels
en
Verlichting

WOLDRING

Stoeldraaijerstraat 25
 Groningen - Tel. 050-143222

DE ZELFZWICHTER

Jaargang 21, nummer 74
Juni 1994

De Zelfzwichter is het orgaan van de Vereniging Vrienden van de Groninger Molens, opgericht op 4 oktober 1973. Het blad verschijnt in de maanden **maart, juni, september** en **december**. Aan het lidmaatschap van de Vereniging van minimaal **f 20,-** per jaar is het abonnement van **De Zelfzwichter** gekoppeld. Losse nummers kosten **f 2,50** exclusief porto.

Correspondentie-adressen

- ♦ Vereniging Vrienden van de Groninger Molens:
Postbus 213, 9700 AE Groningen.
- ♦ Redactie van de Zelfzwichter:
H.A. Hachmer, Mezenlaan 43, 9663 CM Nieuwe Pekela.

Adressen van het dagelijks bestuur:

T. Kalk (voorzitter), Rijksweg 148,
9734 AP Groningen, tel. 050 - 416386
G.J. de Vries (secretaris), Donellenlaan 66, 9679
CG Scheemda, tel. 05979 - 1931
B. Tiemens (Penningmeester), Herestraat 11,
9843 AH Gripskerk, tel. 05947 - 13450

B. Dijk (techn. adviseur), Aduarderdiep 3, 9833
TG Den Ham (Gr.), tel. 05903 - 1722

Aan dit nummer werkten mee:

H. Blaauw
M.E. van Doornik
L. Groenewold
C.E. van der Horst
W. Haan
F.L. Humbert
B. Oomkens
J.J. Sterenborg

Redactie

W.O. Bakker, Harkstede
H. Berends, Sebaldeburen
P. van Dijken, Uithuizermeeden
H.A. Hachmer, Nieuwe Pekela

In deze Zelfzwichter:

Redactioneel	2
Jaarvergadering vereniging	3
Molens in de filatelie	5
Jaarverslag 1993	6
Molennieuws	10
Opening Koren- en pelmolen Jonge Jan	13
Nationale Molendag	15
De Amerikaanse windmotor	16
Verstild verleden (deel 9)	18
De Möhlen	19
Molens aan de Molenhorn te Zandweer ...	21
Korenmolens te Grootegast (deel 2)	26
Over een molenverzameling	31
Vraag en Aanbod	35
Windmill Study Unit	36
De Molenaar	36

Vormgeving en drukwerk:

Drukkerij Hoekstra, Gripskerk

Redactioneel

Het vakantie seizoen staat weer voor de deur en velen trekken er weer op uit. Elk land heeft zo zijn publiekstrekkingen. De bergen in Oostenrijk, het strand in Spanje. Daarnaast bezitten vele steden bekende attracties zoals de Liberty Statue te New York, de Tower Bridge te Londen en de Eiffeltoren te Parijs. Men noemt dit in het toeristisch vakjargon zogenaamde 'landmarks'. Nederland heeft ook zulke 'landmarks'; de molens! Het N.B.T. (Nederlands Bureau voor Toerisme) vond dit zo'n anderhalf jaar geleden niet voldoende en schreef zelfs een wedstrijd uit om nieuwe 'landmarks' voor Nederland te ontwerpen. Men vergat daarbij dat je 'landmarks' niet ontwerpt maar dat deze vanzelf ontstaan. Het N.B.T. vond de molens te kneuterig! Ook in toeristische programma's wordt de molen tegenwoordig als kneuterig afgeschilderd (Veronica). Het lijkt wel iets vies. Je moet je er haast voor schamen. Veronica vindt het zelfs onbegrijpelijk dat die buitenlanders weer terug vallen op die molen. Men gaat er dan aan voorbij dat een molen een brok technisch vernuft is. Nederlanders rijden achteloos aan een molen voorbij, buitenlanders blijven vol verwondering staan. Misschien wordt het eens tijd dat de medewerkers van het N.B.T. en Veronica in een molen gaan kijken en de molen niet zo kneuterig presenteren met staalblauwe luchten en tulpenvelden die er niet staan. Het N.B.T. en Veronica prettige vakantie toegewenst en alle molenliefhebbers overigens ook.

H.A.Hachmer

Hieronder een reactie zoals die uit het gastenboek van de molen Fortuna te Noordhorn werd opgetekend. Zeker weten dat bij iedere molen dergelijke reacties in het gastenboek staan!

28-08-93

What a wonderful hobby to have.

*It's extremely interesting to learn
about such an invention.*

Thankyou very much for your time.

*Saskia van Kampen
CANADA*

Voor het volgende nummer van "De Zelfzwichter" (september 1994) wordt u verzocht uw kopij in te zenden vóór

24 augustus 1994

Jaarvergadering Vereniging

door W.O. Bakker

De jaarvergadering werd gehouden op vrijdag 22 april 1994 in de Groningenthal, Sontweg 7 te Groningen. Een flink aantal leden was naar Groningen gekomen. De avond werd geleid door bestuurslid L.M. Duym. Allereerst werd het jaarverslag over 1993 voorgelezen door secretaris dr. F.L. Humbert. Hij memoreerde het overlijden van de heer B. Jongsma op 8 mei 1993; een man die vele jaren van grote betekenis voor de vereniging en de Groninger molens is geweest. Er waren excursies naar Minden-Lübbecke en langs Groninger molens. "De Zelfzwichter" kreeg na het aftreden van C.E. van der Horst een nieuwe hoofdredacteur: H.A. Hachmer. In Midwolda werd een nieuwe tjasker in gebruik genomen en het "Gilde van Vrijwillige Molenaars" stelde een provinciale contactcommissie in. Het financiële verslag werd uitgebracht door de penningmeester mevrouw B. Tiemens en het verslag van de kascommissie was van mevrouw M. Strijkstra-Kalk. De

penningmeester werd decharge verleend. De Stichting Groninger Molenvrienden had het verzoek ingediend om een voorschot op enige jaren toekomstige subsidie te mogen ontvangen om herstel van de muren van de molenromp in Ten Boer te kunnen aanpakken. Na enige discussie werd dit goedgekeurd. Van het bestuur had T. de Jong zich niet weer herkiesbaar gesteld en B. Dijk wenste tussentijds af te treden. Het eveneens aftredende lid G.F.J. Koster werd herbenoemd en als nieuw lid werd benoemd M. Duursema. Er blijft voorlopig één vacature. Hierna werd aftredend voorzitter T. de Jong, die meer dan twintig jaar ontzettend veel voor onze vereniging heeft gedaan, met algemene instemming benoemd tot erelid. Hetzelfde gold voor B. Dijk, die samen met zijn vrouw eveneens onnoemelijk veel heeft gedaan voor de vereniging in dezelfde lange periode. Beiden blijven echter nog wel betrokken bij het molenwerk. Hierna werden J. van Dijk en C.E. van der Horst nog even in

het zonnetje gezet voor al hetgeen zij lange jaren voor de vereniging deden. Ook was er voor beiden een erelidmaatschap van de vereniging. Met grote instemming en applaus werden alle vier heren door de aanwezigen benoemd. Hierna had de heer N. Mantel uit Heilo een bijzondere film met geluid over de restauratie van een Zuidlimburgse watermolen te Elsloo aan de Maas, ingebouwd in het kasteel "De Haam". Dit kasteel werd eerst als hotel-restaurant gerestaureerd en vanaf 1988 tot 1990 volgde de molen die van een ruïne werd herbouwd tot een maalvaardige molen. Eerst werd een grote stuwvijver nieuw aangelegd waarna vele bouwkundige werkzaamheden werden verricht. Daarna volgde

het aanbrengen van het nieuwe bovenslagrad van 5.15 meter doorsnede en een breedte van 1.06 meter. Dit werd in twee helften gemonteerd op de nieuwe wateras en lagers. Het geheel ijzeren gangwerk (met houten kammen) werd gereviseerd en weer geplaatst evenals drie koppels maalstenen. Zo ontstond er een complete maalvaardige molen die door een vrijwilliger wordt bemalen. De zeer goede film belicht een tamelijk onbekende molen die beschreven staat op pagina 287-290 van het boek van P. van Bussel: "De molens van Limburg". De heer Mantel werd veel dank en applaus gebracht voor zijn zeer interessante film. Daarna werd de vergadering tamelijk laat gesloten.

Molen de Olle Widde te Ten Boer omstreeks 1900. (foto collectie W.O. Bakker)

Bedankt

Vanaf nummer 1 van De Zelfzwichter tot en met nummer 73 hebben de heer en mevrouw Dijk de verzending van De Zelfzwichter onder hun hoede gehad. In het begin werd De Zelfzwichter ook nog door hen geraapt, geniet en gevouwen! Elk kwartaal weer een hele klus. Werk dat soms tot diep in de nacht werd uitgevoerd om onze periodiek op tijd bij de leden te krijgen. Ze willen er nu een punt achter zetten en het werk graag eens door een ander laten doen. Als redactie willen we de heer en mevrouw Dijk hartelijk bedanken voor het vele werk wat ze voor De Zelfzwichter over zovele jaren hebben gedaan. Geweldig!

Ons redactielid Piet van Dijken zal voortaan de verzending ter hand nemen. We wensen hem alvast veel sterkte.

Molens in de Filatelie

De 'Windmill Study Unit' (W.S.U.) is een wereldwijde groep filatelisten die deze 'schone motor' nu reeds twintig jaar nader bekijkt. Dit wordt gedaan aan de hand van postzegels, poststukken afstempelingen en bijzondere uitgaven. In het kader van dit jubileum voeren zij een promotie-campagne. De W.S.U. is een onderdeel van de 'American Topical Association' met als thema molens en heeft 140 leden over de gehele wereld.

De W.S.U. heeft een eigen Engelstalig kwartaalblad waarin nieuwe uitgaven toegelicht worden. Jaarlijks wordt er in Maarn een meeting georganiseerd voor de leden uit verschillende landen. Het leggen van contacten met leden, het uitwisselen van informatie en het ruilen van filatelistisch materiaal staat dan centraal. Het is dus de moeite waard om van het bestaan van deze actieve club te weten. Zie voor een uitnodiging bij Vraag en Aanbod.

Jaarverslag 1993

door F.L. Humbert

Het jaar 1993 heeft in het teken gestaan van de viering van het twintig-jarig bestaan van de vereniging. Daarop zal bij enige onderdelen van dit jaarverslag worden teruggekomen.

Het aantal leden is ongeveer gelijk gebleven aan dat van 1992. Per 31 december 1993 zijn er 707 leden (in 1992: 711).

Tijdens het verslagjaar is ons ontvallen, ons erelid, de heer B. Jongsma. De heer Jongsma was mede-oprichter van de vereniging en vervulde lange tijd (tot in 1979) de functie van secretaris. Tot 1985 is hij eindredacteur van De Zelfzwichter geweest. In 1989 is hij erelid geworden. De heer Jongsma heeft onbeschrijfelijk veel betekend voor de vereniging en voor de Groninger molens.

Voor de leden zijn er de algemene ledenvergadering in het voorjaar en de feestelijke jubileumviering in het najaar georganiseerd. De algemene ledenvergadering op 22 april is door 37 leden bezocht, een matige opkomst. Dhr. M. van Doornik heeft dia's laten zien van molens in Engeland en Schotland. De opnamen zijn gemaakt in respectievelijk 1984 en 1986. Door de diversiteit in afgebeelde molens en door de goede kwaliteit van de dia's is het een zeer interessante presentatie geworden.

Het twintig-jarig bestaan is gevierd tijdens de najaarsvergadering in Hoogkerk. De voorzitter heeft daarbij in het kort de

historie van de vereniging geschetst. Mede dank zij de inzet van de vereniging staan de molens in de provincie er in het algemeen goed voor. Een veel gehoorde klacht is overigens dat de molens te weinig draaien en dat er behoefte blijft bestaan aan meer vrijwillige molenaars. Er is een serie dia's vertoond die door de heer Van Doornik is gemaakt tijdens de jubileumexcursie naar Kreis Minden-Lübbecke in Duitsland. De Mac Dowell pipe band heeft opgetreden en heeft veel waardering van de aanwezigen gekregen.

Vervolgens wordt de film vertoond waarop jaren is gewacht: de film over de Groninger molens die in opdracht van de vereniging door de EGD-filmclub is opgenomen. De titel is: "Een lange molenvlucht". Met de opnamen is tien jaar geleden een begin gemaakt. De film laat zien wat er is gepresteerd op het gebied van restauraties en onderhoud van de molens door inspanningen van zowel vrijwilligers als molenmakers. De film is interessant voor zowel kenners en deskundigen als voor de geïnteresseerde leek en de jeugd. Molen Bovenrijge krijgt in de film speciale aandacht omdat de herbouw stap voor stap is gevolgd.

Excursies.

In verband met het jubileum zijn er door de excursiecommissie (dhr B. Dijk en dhr. G.F.J. Koster) twee excursies georga-

niseerd. De eerste excursie met als reisdoel de vermaarde Westfälische Mühlenstrasse heeft twee dagen geduurd. Deelnemers van deze excursie zijn merendeels leden die zijn geïnteresseerd in details van de bouw en werking van molens. Een excursie van en voor specialisten dus. De reis is door de deelnemers bijzonder gewaardeerd. Een aanzienlijke bijdrage aan het welslagen aan de excursie is geleverd door dhr. P. Bakker, die de touringcar bekwaam langs de vele bezienswaardigheden heeft geloodst. Kortheidshalve wordt voor een uitgebreidere verslaggeving verwezen naar de nummers 72 en 73 van De Zelfzwichter.

De najaarsexcursie is een dagtocht geworden langs die Groninger molens, waarmee de vereniging nu en in haar twintig-jarig bestaan een speciale binding heeft of heeft gehad. Tijdens deze reis hebben deelnemers herinneringen kunnen ophalen aan "de betere tijden van weleer". Men is hartelijk ontvangen en rondgeleid door de molenaars, als dhr. Van Doornik, mw. Wieringa en mw. Tiemens. Mw. Wieringa heeft de excursiegroep wel bijzonder feestelijk ontvangen met goochelaar, koffie en krentenbrood. Ook bij deze excursie werd de bus bestuurd door de goedgehumeurde en koelbloedige heer Bakker uit Winsum. Voor uitgebreidere verslagen wordt ook hier verwezen naar De Zelfzwichter (nr 72).

Public Relations.

De commissie public relations is er

helaas niet in geslaagd haar functioneren op een aanvaardbaar niveau te brengen, omdat de interne verschillen van inzicht en prioriteiten niet konden worden opgelost. Uiteindelijk is ons van de zijde van de stichting De Groninger Molen medegedeeld dat men de samenwerking op p.r.-gebied wenste te beëindigen. Het bestuur betreurt deze stap enerzijds omdat de molenwereld zeer is aangewezen op onderlinge samenwerking en bundeling van krachten. Anderzijds heeft het bestuur wel begrip voor het besluit omdat de interne meningsverschillen verlammend hebben gewerkt op de produktiviteit. Het bestuur heeft verzocht om overleg en onderlinge afstemming waar mogelijk. In de nabije toekomst zal het bestuur voorlopig zelf de p.r. behartigen, zoals onder meer in het jaarplan 1994 is aangegeven.

De heer Dijk heeft de vereniging vertegenwoordigd op de bijenmarkt in Zuidlaren (8 mei) en op een hobbybeurs te Briltel. Door de heer Dijk zijn lezingen met dia's gehouden in het Opvanghuis voor vluchtelingen te Groningen en in Dennenoord te Zuidlaren.

(Nationale) molendag(en).

De nationale molendag is, gecombineerd met de nationale fietsdag, weer een succes gebleken. Hoewel de belangen van fietsers en molenaars nogal tegengesteld zijn waar het de wind betreft, kunnen de twee groepen toch goed met elkaar overweg. Door diverse vrijwillige molenaars zijn dan ook weer enthousiaste rapportages geschreven over de ontplooidde activiteiten en de

(grote) aantallen bezoekers.

Wat molendagen betreft raakt de agenda nogal overbeladen met lokale, regionale en provinciale molendagen. Veel van die manifestaties hebben plaats op dezelfde datum. De belangstellende bezoekers verspreiden zich dan over de verschillende evenementen, waardoor de spoeling af en toe erg dun wordt. Het bestuur heeft daarom besloten geen provinciale molendag te organiseren in 1993.

De Zelfzwichter en de redactiecommissie.

De lezers van ons blad hebben zelf kunnen constateren dat de kwaliteit zoals altijd van hoog gehalte is gebleven.

De redactiecommissie is veranderd van samenstelling omdat de heer C.E. van der Horst zich heeft teruggetrokken. Als hoofdredacteur heeft hij jarenlang zijn stempel gedrukt op het verenigingsblad en dat is alom gewaardeerd. De heer H.A. Hachmer, die ook reeds geruime tijd deel uitmaakt van de redactie, heeft de functie van hoofdredacteur overgenomen.

Voor zowel het bestuur als voor de lezers zal het een hele geruststelling zijn dat de heer Van der Horst de bekende rubriek "Over een molenverzameling" zal blijven verzorgen. Ondermeer door deze rubriek is De Zelfzwichter van grote waarde, ook voor de molenliefhebbers buiten onze provincie.

De redactie is nu als volgt samengesteld: H.A. Hachmer, hoofdredacteur; W.O. Bakker, H. Berends en P. van Dijken redactieleden. De lay-out wordt als altijd verzorgd door dhr. M.E. van Doornik en

de verzending is in vertrouwde handen bij dhr. en mw. Dijk. Dankzij de gezamenlijke inspanning van hen en van auteurs die frequent dan wel incidenteel hun bijdrage leveren, blijft De Zelfzwichter een blad waar de vereniging trots op kan zijn.

Molens.

Hoewel in De Zelfzwichter regelmatig wordt gepubliceerd over de stand van zaken betreffende restauraties en onderhoud van de molens dient hier toch aandacht te worden geschonken aan de kleinste en jongste molen in onze provincie: de paaltjasker bij een natuurplas langs de Sebo Ennemaweg nabij het Midwolderbos. Het streven van de vereniging om enige vroeger veel voorkomende, maar helaas verdwenen molentypen in het landschap terug te brengen heeft hiermede een concreet resultaat gekregen. Op 20 september is de tjasker officieel in gebruik gesteld. Namens het bestuur heeft de secretaris het woord gevoerd. Een goede gelegenheid overigens om de aanwezige gedeputeerde op het monumentenbeleid aan te spreken.

Contacten met andere organisaties.

Er is contact geweest met het provinciaal bestuur aangaande de monumenten-nota "Niet om het monument alleen". Het bestuur heeft schriftelijk commentaar geleverd op het voorgestelde beleid. Met name de beëindiging van de provinciale subsidie kan tot kapitaalvernietiging leiden. Het bestuur juicht een uitbreiding van de monumentenzorg in de breedte toe, maar dat zou naar haar mening niet

ten koste mogen gaan van de bestaande (subsidie)regelingen.

De jaarlijkse algemene bestuursvergadering van de stichting De Groninger Molen is bijgewoond door de secretaris.

Met de afdeling Groningen van het Gilde van Vrijwillige Molenaars zijn nauwe contacten onderhouden. Dit vindt onder meer zijn neerslag in meer berichtgeving van de zijde van de Afdeling in De Zelfzwichter. Ook is als gevolg van het contact de "Lijst met contactadressen van Groninger Molens" als bijlage bij ons verenigingsorgaan aan de lezers toegezonden. Exemplaren van de lijst zijn eveneens toegezonden aan enige VVV-kantoren.

Zoals gebruikelijk zijn de algemene jaarvergaderingen van De Hollandse Molen en van het Gilde van Vrijwillige Molenaars door enige bestuursleden bijgewoond.

Het bestuur is bijzonder dankbaar voor subsidies die zijn verstrekt door het Scholtenfonds en het Fonds Groningen 1948, respectievelijk f 5000,- en f 750,- ten behoeve van de aanschaf van expositiemateriaal.

Het bestuur.

Er zijn tien bestuursvergaderingen gehouden. In 1993 zijn de heren B.Dijk, J.van Dijk en J. Rubingh volgens rooster aftredend. De heer J. van Dijk heeft zich niet herkiesbaar gesteld. In de vacature is benoemd de heer T. Kalk. De heren Dijk en Rubingh zijn herverkozen.

Van de heer Van Dijk is afscheid genomen en hem is een tinnen gedenkbord overhandigd. De voorzitter

heeft tijdens de jubileumviering de heer Van Dijk bedankt voor het vele werk dat hij voor de vereniging, de stichting Groninger Molenvrienden en voor de molens heeft verzet. In antwoord daarop heeft dhr Van Dijk vooral de nadruk gelegd op het aspect veiligheid en heeft hij de hoop uitgesproken dat er meer vrijwilligers actief zullen worden, zodat er meer dan één vrijwillig molenaar met een molen gaan draaien of malen.

Bestuurssamenstelling per eind 1993:

T. de Jong, voorzitter;

F.L. Humbert, secretaris;

mw. B. Tiemens, penningmeester;

L. Duym, T. Kalk, J.F.G. Koster,

J.R. Rubingh en G.J. de Vries, leden.

*Tjasker te Midwolda. Het enige exemplaar in de provincie Groningen
(foto W.O. Bakker 20 sept. 1993)*

Molennieuws

Aanvulling lijst molenaars

Helaas zijn er twee molens niet op de lijst van contactadressen opgenomen:

- * Nummer 4 op de brochure, Olinger Koloniemolen te Laskwerd bij Appingedam. Vrijwillig molenaar van deze mooie molen is de heer A. Schaafsma, Jonkerslaan 15, 9901 HC Appingedam, tel. 05960-22926.
- * Nummer 10 op de brochure, Eureka te Wetsinge bij Adorp. Molenaar op deze molen is de heer H. Hazekamp, Provincialeweg 26, 9773 TD, tel. 05909-1593

Andere wijzigingen

Uithuizen (69): de molenaar van *De Jonge Jan* is de heer P.J. van Tongeren, Jan Luykenstraat 28, 9721 JL Groningen, tel. 050-27124.

Groningen (57): de molenaar van de *Wilhelmina*, de heer H.J. Berghuis, is verhuisd naar Wolddijk 91, 9785 TC Groningen.

Ten Boer (15): de molenaar van 'ons' houtzaagmolentje, mevr. B.G. Tiemens, is verhuisd naar Herestraat 11, 9843 AH Grijpskerk

9. Poldermolen *De Krimster* te Zuidwold

Een reactie van Lex Wolthuis naar aanleiding van de oproep in de Zelfzwichter van maart 1994:

Na de grote restauratie van 17 jaar geleden is de *Krimstermolen* weer nodig toe aan een opknapbeurt. Tijdens de harde wind op zondag 13 maart waaide er tijdens het malen een groot stuk van de Dekker stroomlijnneus af en kwam ongeveer 75 meter verderop in het land terecht. Het houtwerk van de stroomlijnneus is in zeer slechte staat. De toestand van het overige gaat snel achteruit, verschillende heklatten en loopplaten zijn verrot. Verder moeten de 2 wethouders (steunbalken onder de windpeluw) vernieuwd worden. Aan de staart moet ook het één en ander gebeuren, reparatie van de schoren en schilderwerk. Er zal worden geprobeerd om het een en ander te herstellen met het (veel te krappe) beschikbare budget voor het jaarlijks onderhoud. Hierdoor zullen de werkzaamheden over meerdere jaren moeten worden uitgesmeerd.

Momenteel zijn medewerkers van het waterschap Hunsingo bezig met het maken van een bijna geheel nieuwe kruiier. De elektrische kruiier aandrijving zal komen te vervallen. Vrijwilliger H.J. Berghuis van korenmolen *Wilhelmina* heeft de molen voorzien van verlichting op alle zolders. Tot voor kort was er alleen licht aanwezig op de begane grond. Gegevens over draaiuren van de molen: over 1993 werd er 278 uur gedraaid/gemalen. In 1994 t/m molendag 116 uur. De molen draait gemiddeld 3x per 2 weken.

Koren- en pelmolen *De Vier Winden* te Pieterburen

De molen is klaar na een grondige herstelbeurt aan de kap. De eigenaar Stichting De Groninger Molen wilde dit feit niet ongemerkt aan het dorp voorbij laten gaan.

Op zaterdag 16 april j.l. hield de Stichting een 'Open Huis' op de molen. Wegens het ontbreken van een vrijwillig molenaar op deze molen is de vrijwilliger van Den Andel bereid gevonden die dag in Pieterburen te draaien, samen met B. Dijk en zijn cursisten van *De Onderneming* te Vierhuizen.

De Stichting had onderin de molen een expositiestand met panelen. Aan de bezoekers werd gratis koffie met koek verstrekt en limonade met een appel aan de kinderen. Op de stellingzolder liep de verkoop van diverse meelsoorten uit Den Andel erg goed. De molen was versierd met vlaggetjes en de draai-orgel 'De Admiraal' uit Uithuizermeeden zorgde voor een muzikale omlijsting. De Stichting kon tevreden op deze dag terug kijken. Punt van zorg is nog de vacature van vrijwillig molenaar voor deze mooie molen. Tom Baars uit Eenrum zal voorlopig de molen geregeld laten draaien.

39. Poldermolen *De Helper* aan het Paterwoldse Meer

Bij deze molen zijn de waterlopen gezandstraald en is het oude verrotte hemeltje vervangen door een nieuwe.

87. Korenmolen *Wilhelmina* te Noorderhogebrug

Eind april is deze molen voorzien van twee nieuwe Dunning-roeden en is weer voorzien van zelf-

zwichting. Dit typisch Groningse kenmerk is dus in Noorderhogebrug in ere hersteld. Helaas geldt dit niet voor een andere molen in Groningen. *De Olle Widde* in Ten Post krijgt gewoon zeilroeden, waarmee we weer een 'Zelfzwichter' verliezen. De oude roeden van de *Wilhelmina* zijn van het fabrikaat Schuitema te Dorkwerd en zijn in 1963 gestoken. Ze hebben

Koren- en pelmolen *De Vier Winden* te Pieterburen tijdens de feestelijke opening op 11 mei j.l. (foto M.E. van Doornik)

dus maar 31 jaar dienst gedaan, wat voor een roede niet erg lang is. Dat ze zo kort meegegaan zijn is wel te verklaren, want deze roeden waren niet geschikt voor het dragen van zelfzwiching en hadden daarom ook vervangen moeten worden bij de laatste restauratie in 1981. Met dit nieuwe gevlucht wordt definitief afscheid genomen van (waarschijnlijk) de laatste Schuitema-roeden in de provincie Groningen.

122. Poldermolen *Goliath* te Uithuizermeeden

In deze molen is onlangs een telefoonaansluiting aangebracht. Het telefoonnummer is 05954-13758. Probeer dit nummer maar eens. De kans is groot dat op de achtergrond voorbijzovende wieken te horen zijn

140. Koren- en pelmolen *Fortuna* te Noordhorn

Van de molencommissie Noordhorn ontvingen wij het jaarverslag over 1993 van de molen *Fortuna*. Hierin is te lezen dat er ongeveer 700 bezoekers in de molen zijn geweest. Voor zo'n aantal moet het pas geïnstalleerde toilet een welkome aanvulling zijn geweest op deze molen. Het valt de vrijwilligers aldaar op dat juist de buitenlandse bezoekers grote bewondering voor de molens en onze voorouders koesteren. De commissieleden bestaande uit 3 vrijwilligers en 2 bestuursleden verrichtten tal van kleine arbeidsintensieve werkzaamheden. Hierdoor kan er net iets meer gedaan worden voor het (te lage) beschikbare budget. Geweldig mensen, doorgaan zo en houd de kap op de wind!

Molenromp *Widde Molen* te Ten Boer

Zo als U bekend zal zijn beheert en restaureert de Stichting Groninger Molenvrienden de romp van de *Widde Molen* te Ten Boer voor onze vereniging. Deze romp zal gebruikt worden voor exposities van molenonderdelen, gereedschappen en dergelijke, welke de vereniging in zijn bezit heeft. Wij hebben thans de begane grond en de eerste vloer gereed en er staat een steiger voor de buitenkant van de molen. Wij zoeken thans leden die ons bijvoorbeeld een middag in de week willen helpen met de diverse werkzaamheden. Wij willen op deze wijze trachten deze molen weer tot een sieraad voor onze provincie te maken en een mooie expositieruimte voor molenonderdelen en dergelijke. U kunt contact op nemen met dhr. J.R. Rubingh, tel.: 05902-2533

Opening Koren- en Pelmolen *Jonge Jan te Uithuizen*

door P. van Dijken

Woensdag 11 mei jl. was het dan eindelijk zover, de officiële opening van deze gerestaureerde molen. Al op 18 maart jl. was de molen opgeleverd. Sindsdien had de molen nog niet weer gedraaid. Het weer werkte enorm mee aan deze dag. Onbewolkt en zonnig en een matige oostenwind, temperatuur ca. 21°C.

Tegen twee uur 's middags was ondergetekende al op deze molen aanwezig. De nieuwe vrijwillige molenaar was bezig de molen op de wind te kruien, dit gaat hier zeer traag door de grote overbrenging in de kruielier welke is voorzien van een rondgaande ketting. Als de molen op de wind staat gaat de vang los en begint de molen langzaam te draaien. Dan de kleppen dicht doch door toedoen van de neusremkleppen welke nog iets bijgesteld moeten worden gaat dit erg moeilijk, later wordt het al iets beter. Inmiddels komen er al meer belangstellenden, onder wie andere vrijwillige molenaars en de begeleider van de restauratie namens de gemeente Eemsmond, dhr. Gerritsen. Aan het stellinghek worden nog enkele vlaggen gehangen, alsmede vlaggelijnen tussen de vier enden wat een feestelijk gezicht geeft. Het loopt intussen tegen drie uur; het officiële tijdstip van de opening, zodat de molen stil wordt gezet en iedereen naar beneden gaat. Daar arriveren inmiddels de genodigden en de dansgroep "De Grunneger Daansers". Het draaiorgel "De Admiraal" zorgt voor de muzikale

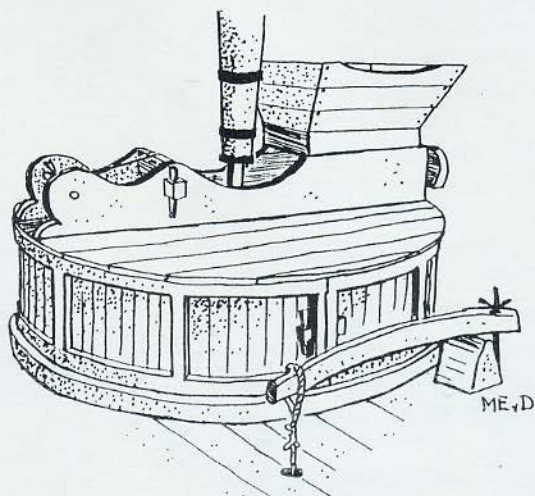
omlijsting van het geheel. Aanwezig zijn ook drie wethouders van de Gemeente Eemsmond waarbij dhr. Tiekstra, die de monumenten in zijn portefeuille heeft, als eerste het woord voert. In 't kort wordt de aanloop tot de

Molenaar Piet van Tongeren bezig de kleppen van de zelfzwichting dicht te trekken. Rechts van hem de heer Gerritsen (foto P. van Dijken)

restauratie uit de doeken gedaan. Tweede spreker is Benne Sietsema van Streekpost 't Hogeland die veel waardering uit voor het vele werk dat er is verzet. Op deze dag verschijnen de nieuwe streekpostzegels en eerste dag enveloppen. Hierop staan de molens van de Gemeente Eemsmond afgebeeld. De eerste exemplaren hiervan worden door Sietsema aangeboden aan Coen Westers van molenbouwbedrijf Dunning. Vervolgens is er een korte pauze om naar de activiteiten van "De Grunneger Daansers" en draaiorgel "De Admiraal" te luisteren. Merkwaardig was hier dat de molen inmiddels weer in werking was gezet door de molenaar! Deze keer dus geen officieel los trekken van de vang door wethouder, burgemeester of iemand anders. Derde spreker is dhr. Knol, vice-voorzitter van de Stichting De Groninger Molen. Hij biedt namens deze Stichting een blauwe wimpel aan. Vervolgens voert dhr. W.O. Bakker

namens de Vereniging de Hollandsche Molen het woord. Gemoreerd worden de molens welke in het verleden nog meer in Uithuizen hebben gestaan. Hierbij is natuurlijk ook de voorgaande standerdmolen van de Jonge Jan welke al in 1628 bestond. Verder wordt nog uit de doeken gedaan hoe de molen aan zijn naam komt, in 't verleden heette de molen "De Liefde". Vervolgens wordt namens de vereniging De Hollandsche Molen een weerstation aangeboden aan de molenaar. Hierna is de gelegenheid om onder in de molen een hapje en een drankje te nuttigen en om de molen te bezichtigen. Hier wordt dan ook druk gebruik van gemaakt. Mede dankzij het mooie weer blijft iedereen vrij lang op de molen, doch tegen vijf uur keren veel mensen huiswaarts en wordt de molen stilgezet. De vlaggelijnen tussen de enden blijven waar ze zijn tot na Nationale Molendag. Al met al een geslaagde middag.

Nationale Molendag 1994

Martin E. van Doornik:

Op de dag van de Nationale molendag keek ik 's avonds naar het acht uur journaal op de televisie: stromende regen op het Haagse Binnenhof. Daar hebben wij hier niets van gemerkt! Er was hier die dag stralend zonnig weer met krachtige oostenwind. De meest ideale ingrediënten voor zo'n Molendag, zullen jullie denken. Maar nee hoor, daar denkt het publiek wel anders over...

Toen ik 's morgens naar Den Andel fietste, zag ik de Eva in Usquert al draaien. Ondanks zo'n mooie dag werd molen De Jonge Hendrik maar

Koren- en pelmolen De Jonge Hendrik te Den Andel, zoals deze is afgebeeld op de nieuwe kleuren ansichtkaart (foto M.E. van Doornik)

matig bezocht. Veel mensen wilden liever elders recreëren, bijvoorbeeld op het Lauwersmeer. Ik telde op de molen ongeveer 35 tot 40 bezoekers. Het voordeel hiervan is, dat ik ruim de tijd had om de bezoekers in de molen rond te leiden en daarnaast kon ik ook nog twee zak tarwe malen. Niets is heerlijker dan verse meelgeuren op zo'n korenmolen. Burgemeester Ir. A.A. Dees van Winsum kwam met zijn echtgenote ook langs per fiets, bijna onherkenbaar met zijn zonnebril en sportief gekleed in plaats van een drieluik kostuum met ambtsketen... De Winschoter burgervader J.J. Postma bracht eveneens een bezoek aan De Jonge Hendrik. Een van de bezoekers had een videocamera bij zich met bijbehorende apparatuur. Hij heeft, onder mijn aanwijzingen en toezicht, alles opgenomen tot in de kap toe, terwijl de molen gewoon draaide. Door het hoger opgeschoten geboomte in het zuiden van het dorp kon ik nu voor het eerst de molens van Middelstum, Winsum en Eenrum niet meer zien. Door een gebroken kap staat De Lelie in Eenrum nu al elf maanden stil.

De vrijwilliger daarvan draaide vandaag op De Vier Winden in Pieterburen. Gelukkig is de biotoop van de Andelster molen nog prima-donna! Mijn nieuwe kleur-ansichten van de molen en het meel gingen als warme broodjes van de hand.

Lex Wolthuis:

De nationale molendag was op de Krimster molen een groot succes. Voor de ongeveer 125 bezoekers was er gratis koffie en ranja beschikbaar. Door mijn verloofde werden er pannenkoeken gebakken van molenmeel die goed werden verkocht. De matige wind uit het oosten zorgde ervoor dat er de hele dag flink gemalen kon worden met de grootste van de twee aanwezige schroeven. 's Middags kwam er een molenaarsdochter op bezoek. Haar vader, mulder Dijkema, had de Krimster molen bediend van 1919 tot 1954. Zij

vertelde interessante verhalen over het leven op deze molen, met name tijdens de oorlog.

Henk Berends:

In het noordelijk Westerkwartier was er weer veel animo voor de, door de VVV van Grijpskerk, uitgezette fietsroute langs een viertal molens. Tevens kon een bezoek worden gebracht aan fruitkwekerij Oudenbosch te Kommerzijl. Ongeveer 300 deelnemers fietsten de 35 km. lange route en bezochten de molens van Grijpskerk, Noordhorn en Sebaldeburen. De koffie, pannenkoeken en wat dies meer zij werden zeer gewaardeerd. De ervaring heeft geleerd dat een beschreven (fiets)route langs molens klandizie verhogend werkt. 'Het publiek' wil blijkbaar liever geprepareerde routes dan dat ze er op goed geluk op uit gaan.

De Amerikaanse windmotor een never-ending story?

door J.J. Sterenborg

Onlangs las ik in het jubileumnummer van de Zelfzwichter een stukje over de zogenaamde Amerikaanse windmotor. Je leest het stukje en neemt het verder voor kennisgeving aan. Totdat vlot daarop een landelijk ochtendblad een halve pagina wijdt aan hetzelfde molentype. Toch maar eens verder zoeken.

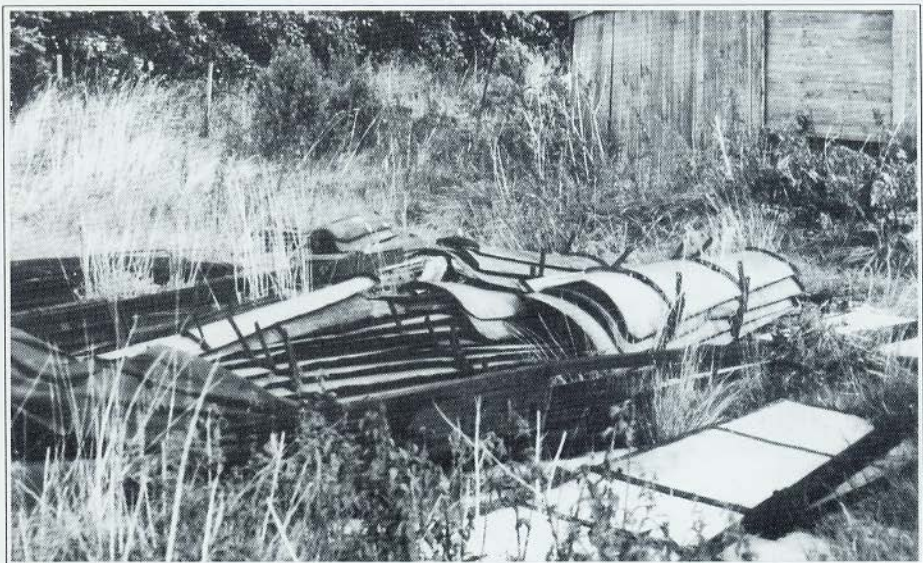
Na wat rond te hebben gevraagd, blijkt de molen te zijn gedemonteerd en opgeslagen bij de molen in Ten Boer. (Al moet je bij 'opgeslagen' niet al te veel voorstellen, maar daar straks iets meer over). Wel wordt erbij verteld dat

hij niet geheel compleet meer is, want de molen blijkt bij het demonteren radicaal van zijn voet afgezaagd te zijn. Gevolg: De molen kan nooit normaal staan, bij een windvlaag ligt hij al om. Hetgeen mij bijzonder lullig

lijkt. Daarnaast moet er een nieuwe fundering worden aangelegd en een nieuwe schroef worden gemaakt. Geraamde kosten van wederopbouw: f 40.000,-. Een vrij prijzige zaak dus. Toch bestaat er hoop voor de molen, want het Rijk heeft onlangs dit zogenaamde Herculestype tot rijksmonument verklaard. Dat dit perspectieven biedt blijkt uit twee recente restauraties van windmotoren in Molkwerum (Frl.) en Bergambacht (Z-H). Dus laat deze molen nou eens de derde zijn. Toch wilde ik eens de molen in het echt zien en dat heb ik geweten!!! Ik voel de hondekaken nog in mijn benen! Shit hond!

Na flink zoeken ontdekte ik nog enige bladen van het gevucht, gevolgd door een hoop metalen buizen e.d., gedeeltelijk afgedekt door waterkerend plastic. Overwoekerd en door roest

aangetast ligt hier een trotse windmotor voor mij. Ik moet eerlijk zeggen dat ik de boel iets anders had voorgesteld, maar dat terzijde... Het mag duidelijk wezen dat zoals hij er nu bij ligt dit het begin van het einde betekent. Natuurlijk besef ik ook wel dat het niet gemakkelijk zal zijn om een mooie lokatie te vinden, maar na 10 jaar (zolang is de vereniging al eigenaar) vind ik dat er wel eens iets mag gebeuren. Het moet toch mogelijk zijn om via b.v. een meerjarenplan de molen te kunnen opknappen en met een rijkssubsidie achter de hand ergens te plaatsen. Misschien wordt dit mogelijk door de molen eens wat meer in de publiciteit te brengen (ik wist tot voor kort niet eens dat hij nog bestond!). Nietsdoen betekent het einde. Er voor knokken betekent de wederopstanding van de sterke man (Hercules).

Midden in de wildernis het restant van een kloeke windmotor (foto J.J. Sterenborg)

Verstild Verleden (9)

door H.A. Hachmer

In 1854 verscheen in het prachtige open landschap van Westernieland een pel-en korenmolen. De molen werd gebouwd voor Jurrien van der Helm. De bouwer was molenmaker A.H. van der Heide uit Leek. In 1861 kwam de molen in handen van de familie Bouman. Als één der eersten in de provincie liet Jacob Bouman zelfzwichting aanbrengen. Rond de eeuwwisseling werd de molen nog op de foto gezet. In 1917 werd de molen gesloopt door molenmaker P. Takens uit Onderdendam. De as met de roeden ging toen naar de oude molen uit 1737 te Eenrum. De molen te Westernieland kwam overigens niet alléén tragisch aan zijn eind: tijdens de sloop liet één van de medewerkers het leven.

De in 1917 gesloopte koren- en pelmolen te Westernieland (foto Rijksarchief Groningen)

JAN VOS

Rietdekkersbedrijf

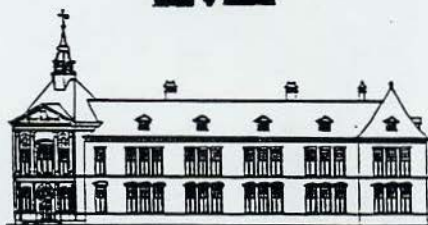
**Al meer dan 25 jaar
vakmanschap**

- Boerderijen ● Bungalows
 - Villa's ● Molens
 - Recreatiebungalows
 - Tevens golfplaatbedekking
- Ook voor reparatie & onderhoud*

05906 - 20 39

Oude Boerenweg 11 - Glimmen

VEENKOLONIAAL MUSEUM

Veendam

Openingstijden

maandag gesloten, dinsdag t/m vrijdag:

11.00-17.00 uur, zaterdag en zondag: 14.00-17.00 uur

Mulder Pot - Kropswolde

KORENMOLEN

De Hoop

Woldweg 70, Kropswolde.

Voor de zelfbakkers(sters):

- volkorenmeel
- tarwebloem
- viergranenmeel
- pannekoekmeel
- boekweitmeel

geopend:

Di. t/m Vr. 13.30-17.00 uur

Zat. 09.00-12.00 en 13.30-17.00 uur.

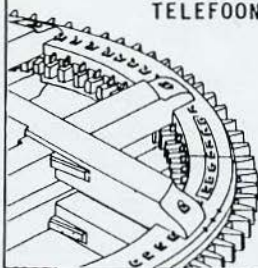
Molenaar J.J. Pot

telefoon 0 59 80 - 9 49 53

MOLENMAKERS- BEDRIJF

Roemeling en Molema

KERKLAAN 5, SCHEEMDA
TELEFOON 05979-1660

Onderlinge Brandwaarborg Maatschappij

speciaal voor Molenaars

SINDS 1873 SPECIALIST IN HET VERZEKEREN VAN WINDMOLENS

Hoofdkantoor Deventer: Singel 19 - Postbus 448 - 7400 AK Deventer
Telefoon 05700-12353

P. REITSEMA

AMBACHTELIJK MOLENAAR

Schipvaart 36

9883 PR OLDEHOVE

Producent van diverse soorten meel, zoals:

- VOLKOREN TARWEMEEL
- MEERGRANENMEEL
- GEPLETTE TARWE
- ROGGEBLOEM
- ROGGE
- HAVER
- LIJNZAAD
- PANNEKOEKMEEL

De molen is voorzien van een pellerij, zodat we nog de OUDERWETSE GORT voor u hebben.

Molen "De Leeuw"
Oldehove Tel. 0 59 49 - 16 28

DE KAMERSPECIALIST

**HUUR
VERHUUR
ADVIEZEN
BEMIDDELING**

**Beheer van Huizen, Kantoren
en Bedrijfspannen.
Gespecialiseerd in Kamerverhuur.**

Eendrachtskade N.Z. 25
9718 BB Groningen

☎ 050 - 13 34 16

Geopend : 10-12 en 13-17.30 uur

LAMON

- Betonrenovatie
- Gevelherstel en -impregnering
- Kelderafdichting
- Houtworm- en zwambestrijding

LAMON

Produktieweg 8 9301 ZS Roden
Telefoon 05908 - 12400
Fax 05908 - 12988

Mesthandel **G. Wever & Zn.**

Uw adres voor:

**DRIJFMEST
VASTE MEST
VLOEIBARE SLIB
VASTE SLIB**

G. Wever
Sellingestraat 26
9561 TB Ter Apel
Tel. 05995-1376

A. Wever
Sellingestraat 22
9561 TB Ter Apel
Tel. 05995-4346

DE ZAAISTER v.o.f.

**Groothandel in Biologische
aardappelen,
groente,
fruit en
zuivel.**

**Feithspark 11b,
9356 BX Tolbert
☎ 05945 - 15578**

Rabobank

Voor een hypotheek op maat

FIRMA EKKELKAMP

De speciaalzaak voor: Volkorenmeel

Hondensport

Vogelzaden, Vogels

Aquariumbenodigdheden

Hengelsportartikelen

en alles voor Uw huisdieren

Rijksstraatweg 135

Telef. 344816

HAREN (Gr.)

DE MOLEN IN DE VREUGD?

Wij hebben
een grote collectie
geboortekado's, zoals:

*kindercouverts,
rammelaars,
spaarpotten,
servetbanden,
paplepels en
geboortebekers
in zilver en pleet.*

GRAVEREN IS GRATIS!

JUWELIER REPKO

Herestraat 4

Groningen

tel. 050 - 129131

Rabobank

Voor een spaarvorm die bij u past

De Möhlen

door H. Blaauw

Een zomerse dag in april. We maken van de gelegenheid gebruik om er weer eens op uit te gaan. Ost-Friesland is nog altijd een aantrekkingspunt. Vooral om zijn molens. Bij Nieuweschans gaan we over de grens, richting Möhlenwarf, waar we links afslaan over een weg met aan weerszijden grote boerderijen, afgewisseld door eenvoudige huizen, meest nieuwgebouwd na de oorlog. Aan het eind nogmaals linksaf en we gaan door een groot weidegebied met hier en daar wat bouwland.

We rusten even op de parkeerplaats bij de kerk van Soltborg. Naast de kerk vlak voor een boerderij staat een lage toren. Het is twaalf uur en automatisch wordt de klok in beweging gebracht en het geluid wordt door de grote galmgaten naar buiten gestuurd en verspreid over de eindeloze velden om ten slotte uit te sterven achter de eenzame boerderijen. We gaan verder en komen in Jemgum, waar de wieken van de oude dorpsmolen traag ronddraaien. Op korte afstand verder staat een kale romp, als een stille getuige van een roemrijk verleden, als woning van een leraar. In Ditzum wacht ons een verrassing. Nog zo'n stille getuige. Maar er komt verandering. Op het oude stenen onderstuk verrijst een nieuwe bovenbouw van een molen overgebracht uit Sleeswijk. Een molenaarshuis is vlak naast de molen gebouwd met een loopbrug, die in verbinding staat met de maalzolder. Ik dacht terug aan het jaar 1967:

Het was Gallimarkt in Leer. Van kennissen uit Warsingsfehn ontvingen we een uitnodiging voor het bijwonen

van een toneeluitvoering in de Osterstegschule. Zaterdag 21 oktober zaten we 's avonds om acht uur op rij vier van het Balkon. Voor twee gulden met inbegrip van de garderobe mochten we het schouwspel meemaken. Opgevoerd werd door het Heimatspill Leer "De Möhlen". Wanneer het gordijn opengaat zien we aan de achterwand een grote foto van een molen. De vlammen slaan aan alle kanten naar buiten. Achter de tafel zit een vrouw, die papieren rozen maakt. Haar man komt binnen en kijkt verbaasd toe.

"Waar ben je daar mee bezig?"

"Dat zie je toch wel. Ik maak papieren rozen."

"Wat wil je daarmee doen?"

"Je weet toch, dat we vijftientig jaar getrouwd zijn!"

"Mens, het is in heel het dorp bekend, dat we niet met elkaar overweg kunnen en jij wilt feest vieren?"

"Vijftientig jaar herrie kunnen we ook vieren!"

Dat was ook zo. Och het was allemaal niet zo erg met mulder Berend Grote en zijn vrouw Lieske. Er was slechts één

ding. De molen was afgebrand en nu wilde Berend herbouwen en daar wilde Lieske, die de centen had meegebracht niets van weten. Herhaaldelijk horen we Berend de opmerking maken: "Ons huwelijk is niet zo slecht, maar de molen staat ertussen." Het spel is zo goed, dat men na korte tijd niet meer weet of het gaat om de klare feiten in een molenaarsgezin of om het toneelstuk van Thoro Thyselius. In het verhaal veel bekvechterij, nu en dan oploeiend tot een kleine huwelijksoorlog, waarbij Oma Möller, de moeder van Lieske als brandspuit dient. Zo nu en dan krijgt Berend hulp van zijn knecht Hendrik Stanz, mulderszoon uit Oost-Pruisen. Ook Albertus Broll, agent in de stad, kan Berend zijn plan volledig ondersteunen. Wie hem echter flink dwars zit, dat is zijn dochter Hilke. Zo nu en dan neemt ze een loopje met haar vader, wat tenslotte zo hoog oploopt, dat hij dreigt haar over de knie te zullen leggen, wat het knechtje graag van hem wil overnemen en achter mij gaat een Oostfriesse boer volledig op in het spel en mompelt: "Das möchte ich auch machen." Tussen het tweede en het derde bedrijf is er pauze en we zijn het met de aanwezigen eens: "Das Spiel ist wunderbar." Berend en Lieske praten weer over de herbouw van de molen. De huwelijksoorlog bereikt weer een hoogtepunt, Juist op dat moment komt koopman Anton Penning binnen. Hij is van mening dat deze ellende tussen twee mensen moet ophouden en dan komt zijn voorstel. Hij doet Lieske een huwelijksaanzoek. Bij hem gaat ze een gouden toekomst tegemoet! Wie nu

denkt dat Berend lelijk kijkt, heeft het mis. Wie alle ellende heeft meegemaakt en koopman Penning naar binnen heeft zien gaan, dat is de nieuwsgierige buurvrouw, de weduwe Hanny Timpe, de caféhoudster. Op het meest geschikte ogenblik komt ze binnen en wanneer ze hoort van het huwelijksaanzoek, geeft ze zowel Anton als Lieske gelijk. Even een stilte. Dan komt Hanny met de waarheid voor de dag. Voor haar is een molenaar het ideaal. Buurman klaagt vaak zijn nood bij haar. Ze heeft begrip voor hem en ze steekt niet onder stoelen of banken, dat ze smoorverliefd is op Berend. Bovendien heeft ze geld en wanneer hij wil kan hij morgen met de herbouw beginnen. Nog grotere stilte. Wanneer Lieske dit hoort, heeft ze geen enkel bezwaar meer. Berend mag zijn molen herbouwen. En de dochter heeft zich erbuiten gehouden. Ze zoekt nu bescherming bij de knecht. Die kan ze krijgen op voorwaarde van trouwen. En waar is een koopman gekker op dan geld! Bovendien: Caféhouder Anton Penning klinkt goed als hij Hanny Timpe er op de koop toe bijneemt. Het publiek mag genieten van drie gelukkige echtparen. Dan sluiten de gordijnen. Overweldigend handgeklap.

Einde Heimatspill Leer: "De Möhlen". En terecht: Wunderbar.

Molens aan de Molenhorn te Zandeweer

door P. van Dijken

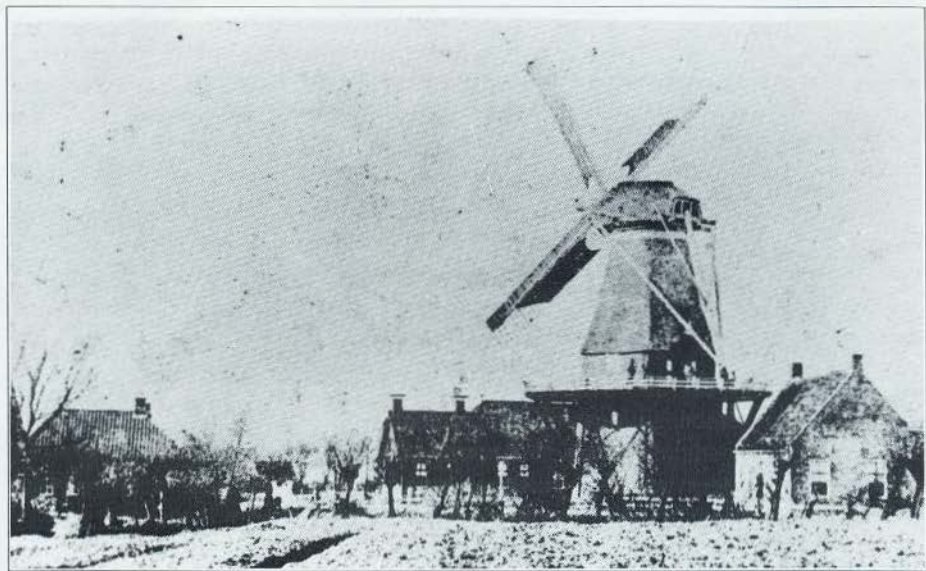
Zandeweer, een kerkdorp met zo'n 625 inwoners in de voormalige gemeente Kantens, per 1 januari gemeente Eemsmond, is vooral bekend om zijn glastuinbouw, z'n dertiende-eeuwse Nederlands Hervormde kerk en z'n onder beschermd dorpsgezicht vallende Hoofdstraat. Tot in het begin van de 19e eeuw sierden tevens twee adellijke borgen de omgeving van het dorp. Tot aan de afbraak in ca. 1805 lag de borg Annema aan de zuidzijde van het dorp, laatstelijk bewoond door het echtpaar Jan Marien en Henderika Johanna van Sijsen. Aan de oostkant van het dorp lag de borg Scheltkema-Nijenstein, welke in 1812 werd gesloopt. Laatst bewoners waren sinds het einde van de 18e eeuw de familie Lewe, sindsdien genoemd Lewe van Nijenstein.

Door de reeds genoemde glastuinbouw werd op 16 februari 1906 de veiling te Zandeweer opgericht, sinds 19 juli 1919 "Ons Belang". In de jaren zeventig werd deze veiling weer opgeheven en heden ten dage is er het dorps huis 't Klokhoe in gevestigd. Daar het dorp in vroeger jaren net als alle andere moest leven van de landbouw was hier natuurlijk ook een molen te vinden. Deze eerste molen, een standaard-roggemolen en genaamd de Welvaart mocht al in 1628 vanwege de Provinciale Molenresolutie op de belasting van het gemaal blijven staan. Tevens was hij de molen voor het koren molenressort Zandeweer. Op de kaart van de gebroeders Coenders van 1686 staat deze molen aangegeven en wel ten zuiden van het dorp. Volgens de kroniekschrijver Jacob Vinhuizen uit Middelstum is de molen gesloopt en herbouwd aan de noordzijde van de weg naar Eppenhuisen. Niet bekend is in welk jaar dit gebeurde. Misschien is er ook een nieuwe standaardmolen

gebouwd. Hoe het ook zij, zeker is dat er een standaardmolen heeft bestaan aan de weg naar Eppenhuisen. Dit bewijs levert de sarrieshut welke heden ten dage nog bestaat, hoewel enigszins verbouwd. In 1714 verdween volgens Faber de oude standaardmolen en werd vervangen door een achtkante, riet gedekte grondzeiler, ook een roggemolen, welke in 1809 ook was voorzien van een olieslag, een dubbele functie dus! Hoe dit olieslagwerk werd aangedreven in een grondmolen is mij niet helemaal duidelijk, misschien in een kelder onder de molen of apart in een bijgebouw. Deze molen staat aangegeven op de kaart van Theodorus Beckeringh van 1781. Inrichting van de molen bestond uit twee paar maalstenen en later het olieslag. In 1785 genoemd "reithok met twee paar stenen". In 1809 werd de molen te koop aangeboden met de olieslagerij: "sedert korte jaren nieuw getimmerd". Eigenaren van de molen waren tot 1746: Jacob Jans, in 1777: Luie Arnoldus en echtgenote, in 1785

verkoop der molen door de erfgenamen van Luie Arnoldus aan Cornelis Klaassen Stuivinga en Grietje Berends Wiersum. In 1809 wordt de molen te koop aangeboden door Pieter Derks Mulder en z'n vrouw. Sinds 16 juli 1816 is eigenaar Reinder Cornelis Smit welke de molen nog in hetzelfde jaar doorverkoopt aan Harm Mekkes ter Borg, welke de molen in 1818 laat slopen en vervangen door een zeskante met riet gedekte stellingmolen op stenen onderachtkant met een vlucht van 75 voet. Deze molen werd ingericht als olie- en pelmolen, met als inrichting twee pelstenen en een afzonderlijk aangedreven olieslagerij. Deze molen werd dus niet weer ingericht als korenmolen, voor dit doel werd in hetzelfde jaar zo'n 250 meter noordwestelijker een grondkorenmolen gebouwd, ook aan de noordzijde van de

weg naar Eppenhuisen. Dit is de heden ten dage nog bestaande Windlust. Deze molen bezien we later. Onze zeskante molen bleef tot 1832 eigendom van Ter Borg. In dat jaar volgde overdracht aan het echtpaar Jannes Jacobus Holverschoten en Hestera Elisabeth Catharina MacDonald. Aan de naam te zien waren dit geen Groningers maar "import". Sinds vermoedelijk 1843 is P.K. Westerhuis eigenaar en wel tot 1862, waarna R.H. Heemstra de molen overneemt. In 1890 is eigenaar C. Ausema te Uithuizermeeden welke de molen publiek verkoopt op 26 januari 1899 en wel aan J.H. Nanninga te Niebert. De molen wordt vervolgens afgebroken en te Niebert (gemeente Marum) als stellingkorenmolen herbouwd door molenbouwer U. Holman te Stroobos. Hiermee eindigt dan de levens-

Pel- en oliemolen van C. Auxma Pzn. Anno 1818. Gesloopt in 1899 en verplaatst naar Niebert. (foto collectie P. van Dijken. Deze foto dateert ongeveer van 1890)

loop van de molen te Zandeweer, die volgens B. van der Veen Czn. op 't laatst nog met zelfzwichting was uitgerust. Nu terug naar de molen Windlust welke eveneens in 1818 werd gebouwd en wel als koren-molen. Grote bouwactiviteiten aan de weg naar Eppenhuisen in dat jaar. Klaas Jochems de Haan liet deze molen bouwen als grondzeiler-koren-molen, vermoedelijk omdat op de aloude molenplaats bij de sarrieshut een olie-en pelmolen werd gebouwd. Volgens een opgave uit 1831 waren in de molen twee koppels maalstenen en was de vlucht 62 voet. Een kleine molen, doch sterk gebouwd. Na de Haan werd in 1857 Wicher Klaasen van Dingen eigenaar en na zijn overlijden zijn weduwe. Nog onder weduwe van Dingen wederom bouwactiviteiten. Vermoedelijk tengevolge van huizen-

bouw aan de Molen horn kreeg onze grondkoren-molen last van windbelemmering en zodoende werd de molen in 1886 verhoogd met een ca. 5 meter hoog stenen onderachtkant tot een stellingmolen waardoor de windvang weer veilig was gesteld. Het omvangrijke karwei werd geklaard door dorpsstimmerman Schoo welke later naar Amerika is geëmigreerd. Schoo gebruikte voor de zolders welke extra gelegd werden ronde onderslagbalken vermoedelijk afkomstig van de afbraak van een boerenschuur of iets dergelijks. Dit om de kosten te drukken. Bij een nieuw als stellingmolen gebouwde molen zijn deze balken immers altijd rechthoekig van vorm. Ook het interieur onderging een grondige wijziging. Van de twee aanwezige koppels maalstenen verdween één en de molen werd tevens

Koren- en pelmolen Windlust te Zandeweer. In 1818 als grondzeiler gebouwd en in 1886 verhoogd. (foto 1972, collectie P. van Dijken)

ingericht als pelmolen met twee pelstenen, een zeverij en waaijer. De vlucht werd na verhoging 67 voet. Bovenstaande feiten roepen de gedachte op dat onze dorpsstimmerman wel hulp moet hebben gehad van een molenbouwer. Weduwe van Dingen verkocht de molen in 1900 aan de heer Baersma, later was zijn ongehuwde zoon Hendrik de eigenaar. Hendrik Baersma welke op latere leeftijd huwde stond bekend om zijn grote netheid. Zijn werk in de molen deed hij op pantoffels, in zijn zak altijd een kleine hand veger bij de hand. Lege zakken werden nadat ze in het kaar waren leeggestort naar beneden gedragen in plaats van door het trapgat naar beneden gegooid. Dit om stuiven te voorkomen. In 1945 werden door Baersma de beide pelstenen verwijderd, doch de verdere onderdelen zoals spillen enz. bleven waar ze waren. Zodoende bleef voor het aanzien het interieur in authentieke staat. De dustgroep bevat dus nog beide doodbedden en kuipen. Ook de bolspillen en zelfs één schootemmer en het blikblok zijn nog aanwezig. Tevens behoort tot de inrichting nog een lijnzaadpletter aangedreven d.m.v. een touw wat om een touwschijf onder de kruisarmen van het takrad draait. Sinds ca. 1984 tevens een haverpletter aangedreven door een riem via riemschijf en tussenas op de luibonkelaar. Baersma biedt de molen te koop aan in De Molenaar van 4 juli 1956 als een goed onderhouden windkorenmolen, met woonhuis en grote tuin. In december 1956 worden molen, molenaarshuis en grond voor f 8.000,- gekocht door de

toenmalige gemeente Kantens. De molen wordt in het begin nog wel onderhouden door de gemeente want in 1959 gaan de twee oude tweedehands houten roeden welke in 1946 waren gestoken en afkomstig waren van de molen van Steenberghe te Ten Post eruit om in 1961 te worden vervangen door twee nieuwe Bremer-roeden. Kosten f 7693,-. Bijzonder is dat deze molen nooit zelfzwichting of wiekverbetering heeft gehad. In 1967 werd voor f 600,- door molenmaker Schuitema de kap weer dichtgemaakt. Het verval is dan reeds begonnen. In 1974 verkeert de molen in zwaar verval, met name de kap, staartwerk en stelling. Inkader R.C.O.W. begint de fa. Dunning met de restauratie met het afnemen van de kap in het voorjaar van 1975. Deze wordt geheel vernieuwd op de grond voor de molen. Ook wordt de stelling vernieuwd en het staartwerk. Het achtkant valt mee, alleen beide westelijke achtkantstijlen worden van onderen angelast en één stel nieuwe kruisen. In de zomer van 1975 worden kap en achtkant voorzien van nieuw riet door de fa. Kleinjan te Den Ham (Ov). Na deze werkzaamheden worden de kap en staartwerk alsmede de oude nog bruikbare roeden weer herplaatst, waarna het binnenwerk wordt aangepakt. Vernieuwd worden hier de kap-, steen- en pelzoldervloer en de ombouw van het koppel maalstenen. De muren van het onderachtkant worden nieuw gestucadoord. De oplevering vindt plaats op 17 maart 1976. Kosten incl. verf- en teerwerk ca. f 130.000,-. Zaterdag 14 augustus 1976 is dan de grote dag voor Zandeweer. Met een

waar dorpsfeest wordt de molen officieel weer in bedrijf gesteld. Het is prachtig weer met een vrij krachtige noordoostenwind als in de middag tegen drie uur met muziekvereniging De Bazuin voorop de genodigden bij de molen aankomen op een oude boerenwagen, getrokken door twee paarden. Volgens trekt de toenmalige Gedeputeerde Halbert Kuipers de vang los. Als molenaar is aangesteld de heer M. de Jonge uit Middelstum, die vroeger al op diverse molens heeft gewerkt. Deze voert het beheer op de molen tot het najaar van 1980 en vertrekt dan naar De Grote Geert te Kantens welke in dat jaar gereed is gekomen na restauratie. Zandeweer zit nu zonder molenaar. Aan de molen zelf werden in 1981 herstellingen aan het gaande werk uitgevoerd, o.a. een nieuwe gang

kammen in het bovenwiel. Op 14 april 1981 treedt als nieuwe molenaar aan Reinder Tuitman uit Usquert, welke in mei 1984 naar de Eva te Usquert vertrekt welke ook is gerestaureerd. Nog in hetzelfde jaar treedt Wim Huizinga eveneens uit Usquert aan als molenaar. In 1984 worden door de fa. Dunning lekkages boven de askop aan de kap hersteld. Bij inspectie blijkt dat de buitenroede niet zo erg goed meer is. Na het nodige overleg met de diverse instanties wordt op 18 juni 1986 door de fa. Dunning een nieuwe (nr. 230) buitenroede gestoken en de binnenroede krijgt nieuwe kluiten en voorzomen. Blijkbaar heeft deze roede meer geleden van de stilstand in de jaren zestig en zeventig dan aanvankelijk werd gedacht. Na de heer Huizinga welke inmiddels ook naar Usquert is vertrokken treedt

Een recente foto van koren- en pelmolen Windlust te Zandeweer (foto: d.d. 28 september 1993, P. van Dijken)

Ronald Brons als molenaar op. In mei 1989 krijgt de molen een schilderbeurt door de fa. Dunning en in 1990 wordt het hekwerk van een roede hersteld na stormschade t.g.v. de orkaan van 25 januari in dat jaar. Inmiddels is per 1 januari 1990 de molen overgegaan naar de nieuw gevormde gemeente Eemsmond. Deze is ontstaan door samenvoeging van de gemeenten Kantens, Warffum, Usquert en Hefshuizen. In maart 1993 geeft Ronald Brons te kennen te willen stoppen met het molenaarsschap. Piet van Dijken te Uithuizermeeden geeft aan de molen te willen overnemen. Na overleg met de gemeente wordt van Dijken per 1 mei

1993 officieel de nieuwe molenaar. Op dat moment verkeert de molen in een prima staat van onderhoud al moeten wel kleine dingen gedaan worden, doch veel kan in eigen beheer worden gedaan. Ook wordt er weer op bescheiden wijze volkorenmeel gemalen voor de verkoop aan toeristen. In het najaar 1993 worden door de fa. Dunning weer diverse herstellingen uitgevoerd inkader van het jaarlijks onderhoud. Al met al is het een bijzonder knus en authentiek molentje dat zich van z'n beste kant laat zien qua bediening. Een bezoek is dan ook zeer aan te bevelen.

Korenmolens te Grootegast (2)

door W. Haan

In het onderstaande verhaal worden enige historische gegevens over de pel- en korenmolens te Grootegast belicht. Een gedeelte van het onderarchief is thans nog aanwezig. De molen stond aan de Grootegaster Tocht bij de zogenaamde Klap(brug). In deze Zelfzwichter het tweede en laatste deel.

...Ook konden de boeren, die hun andere granen zoals haver, gerst, boekweit, bonen en wikkens wilden laten malen bij de herbergier/veerschipper en molenaar terecht. Het verkrijgen van deze maalvergunning had wel wat meer voeten in de aarde dan de eerste vergunning. Het gemeentebestuur dat bij het verkrijgen van de eerste vergunning medewerking had verleend, althans geen bedenkingen had, stelde zich ter verkrijging van de tweede vergunning wel moeilijker op. Ze wijzen er op in een

brief aan Gedeputeerde Staten van 24 September 1846 dat: a. de bestaande wind-korenmolen (van de bakker) van oudsher en nog steeds in staat is geweest om het benodigde graan voor de bakkers te Grootegast, Sebaldeburen en Doezum te malen.

b. dat het geval zich heeft voorgedaan dat de molens te Lutjegast en te Niekerk niet mochten malen en dat toen de molen te Grootegast voor de bakkers van die plaatsen tot tevredenheid heeft gemalen.

De korenmolen te Grootegast. De foto is gemaakt omstreeks 1923 door B. van der Veen Czn. (foto eigendom: W. Haan)

c. dat als de 2 bakkers te Grootegast evenals de bakker van Sebaldeburen en die van Doezum als mede-onder-tekenaren van het verzoek van Melle G. Visser soms ongerief ondervonden in hun bevoorrading, dat meestal te wijten was aan windstilte en dat ze zelf een te geringe voorraad aanhielden.

d. dat ze bevestigen dat de bakker/molenaar zijn wind-korenmolen voor een hoge prijs heeft aangekocht (met alles wat er bij behoorde), maar dat als er een

tweede wind-korenmolen te Grootegast in werking zou worden gesteld dat voor de bakker/molenaar zeer nadelig zou zijn en hem wellicht zou ruïneren.

e. dat het gemeentebestuur van eerbiedig goedbedunken is dat er geen noodzakelijke reden is een tweede wind-korenmolen te Grootegast te stichten en dat zij het verzoek van de bakker/molenaar om aan Visser geen toestemming te verlenen tot het leggen van rogge- en weistenen wel gefundeerd vonden. Op 9 October 1846 verleent de

Minister van Financiën echter toch vergunning om zijn pelmolen in te richten tot korenmolen onder bepaling dat een volgende eigenaar of huurder geen recht of aanspraak hierop zal kunnen maken. Tevens dat Visser zich moest onderwerpen aan de bepalingen van de eerder genoemde wet op het gemaal van 29 Maart 1833. Aan de bakker/molenaar wordt bericht dat er geen termen zijn gevonden om aan zijn verzoek een gunstig gevolg te geven. Op 14 December 1846 om 2 uur is er een zitting op het gemeentehuis te Grootegast van het plaatselijk bestuur met de bakker/molenaar en vijf van zijn naaste bureu. In deze zitting verklaren de bureu: dat bij hen geen bedenkingen bestaan tegen het voornemen van de bakker/molenaar om zijn oude standerdmolen door een 8-kantige molen te vervangen, maar dat zij integendeel het verkieslijker vonden dat zodanige 8-kant molen in de plaats worden gesteld van de oude standerdmolen. Ook het gemeentebe-stuur verklaart in de begeleidende brief geen bedenkingen te hebben tegen het voornemen van de bakker/molenaar om een nieuwe 8-kant molen te bouwen. Op 28 Februari 1847 verleent de Minister van Financiën aan de molenaar/ bakker vergunning om zijn door ouderdom afgekeurde molen te doen vervangen door een nieuwe 8-kant molen. Door de bakker/molenaar is het tot herbouw van de molen niet gekomen want in september 1847 stond er in een Groninger Courant een advertentie waarin bakkerij, erf en tuin, en het recht tot herbouw van de molen publiekelijk zouden worden verkocht op Zaterdag 16 October 1847 ten huize van Melle Garmts Visser. De notaris had een verzoek van zijnen principaal tot veilen en verkopen. Uit de notariële akte blijkt dat niemand een bod

heeft uitgebracht.

Melle Garmts Visser heeft ongeveer 7 jaar met de molen gewerkt want op 24 Augustus 1854 verkoopt hij de rogge- en pelmolen met grond daarbij behorende aan Wieger Hendriks Holtrop en echtgenote Froukje Klatter Nieweg wonende te Marum, voor f 7500,-. De koopakte vermeld nog: zijnde de molen door verkoopters op voormelden grond nieuw getimmerd.

Melle Garmts Visser is op 7 November 1854 (40 jaar oud) overleden vrij zeker aan een slopende ziekte want als hij op 29 October 1854 een testament laat opmaken moet de notaris met getuigen bij hem aan huis komen en is hij niet meer bij machte het testament te ondertekenen. Twee dagen na aankoop van de molen koopt het echtpaar Holtrop/Nieweg een woning in de nabijheid van de molen want de herberg hadden Melle Garmts Visser en zijn vrouw niet medeverkocht. Zij kopen op 26 Augustus 1854 van Coert Hendrik Smit, rijksontvanger, te Grootegast het huis genaamd Burgstee van Feringa met bijbehorende grond, ca. 1.50 H.A., voor f 3500,-. De Burgstee van Feringa werd dus molenaarswoning.

De Burgstee van Feringa of Feringa State stond aan de Oostzijde van de Grootegaster Tocht aan de weg. De woning is inmiddels geheel verdwenen. Wat er nog van rest is een schuur en behoort nu bij de boerderij van F. Sikkema. Uit een koopakte van 9 Mei 1846 gedaan en verleden te Grootegast ten huize van Melle Garmts Visser van beroep veerschipper en kastelein blijkt dat C.H. Smit en vrouw Magdalena Johanna van der Goes de woning voor f 2000,- hadden gekocht van de Heer Desiré Brutus Batalje, ontvanger van de directe belastingen te Grootegast, en zijn

echtgenote Reina Louize du Montier. Ook vermeld de akte dat de behuizing cum annexis door de verkooperen nieuw is gesticht. Op 12 Mei 1856 verkoopt Holtrop de molen met woning aan Kornelis Geerts Reinders van Oldehove getrouwd met Grietje Pieters Siccema voor het bedrag van f 11.000,-. Dat de Holtrops nog geen 2 jaar met de molen hebben gewerkt kan misschien als oorzaak hebben dat in de aankoopakten Holtrop vermeld stond als zonder beroep. In de verkoopakte staat vermeld dat hij landbouwer was. Het is aannemelijk dat Holtrop, zelf geen molenaar zijnde vakbekwaam personeel heeft moeten aantrekken waardoor de exploitatie van de molen voor hem niet zo rendabel was. Het echtpaar Reinders/Siccema heeft de molen met woning ruim 4 jaar in bezit gehad want op 23 Jan. 1861 vindt er een verkoop plaats van een rogge- en pelmolen staande aan de Hoofdvaart te Grootegast met de daarbij behorende grond en woning, ten huize van de wed. Melle Garmts Visser, kasteleinse te Grootegast. In deze akte van verkoop is een specifieke opgave van het gereedschap in de molen. De akte vermeldt verder na voorlezing van de voorwaarden is met de veiling ten verkoop een aanvang gemaakt en is na herhaalde veiling op voormelde perceelen samengevoegd geboden de som van f 12555,- door Abel Zwarts van beroep molenaarsknecht wonende te Grootegast aan welke hoogste bieder opgemelde perceelen door verkooper in koop zijn toegewezen hetwelk door dezen is geaccepteerd. Op 23 Januari 1864 verkopen Abel Zwarts en vrouw Trientje Togtema de molen en woonhuis publiekelijk ten huize van de kasteleinse de weduwe Melle Garmts Visser te Grootegast.

De verkoopakte vermeldt verder:en is na verschillende opbiedingen hoogste bieder geworden van de perceelen één en twee tezamen, Barteld Gerrits Boerma, koopman, wonende te Briltill onder Zuidhorn met een som van f 11.030,- verklarende voor zichzelf alsmede voor zijne echtgenoot Wilhelmina Tjebbes de Waard te hebben geboden. Aan welke hoogste bieder het geveilde voor de gebodene som en op de gestelde voorwaarden in koop is toegewezen, die hetzelfde daarop voor zichzelf en zijne echtgenoot in koop heeft aangenomen. Uit het Bevolkingsregister blijkt dat Boerma op 31 Mei 1864 met vrouw en kinderen is ingekomen van de gemeente Zuidhorn. Hij was toen 54 jaar. Ook staat hij ingeschreven als pelmolenaar. Op 11 Mei 1877 is hij vertrokken naar Aduard. Op 1 Juni 1877 verkoopt Boerma de molen met woonhuis aan Bernardus Havinga voor f 12.000,-. Havinga was getrouwd met Ewina Setina Rosema en geboren 7 Juni 1845. Hij vestigt zich op 4 Mei 1877 in de gemeente Grootegast als pelmolenaar en was toen afkomstig uit de gemeente Achtkarspelen. Hij overleed op 7 November 1884, 39 jaar oud. Ewina S. Rosema hertrouwde met Geert Wiersema, ook een pelmolenaar, geboren te Grijpskerk in 1860. Op 8 Jan. 1890 is er weer een verkoop van molen en woning. Op de eerste veiling wordt door Ebel Idema, molenaar te Tolbert, f 4000,- geboden voor de molen. Voor de woning f 2200,- door Allert Wieringa, zonder beroep, wonende te Sebaldeburen. De 22ste Januari vindt de tweede veiling plaats, waarbij na samenvoeging van molen en woonhuis het hoogste bod van f 6490,- wordt gedaan door Klaas Elema, huisschilder, wonende te Delfzijl.

Hij wordt eigenaar voor dit bedrag verhoogd met f 200,- voor overname van in de molen aanwezige zeilen, takel, schootvaten en bilhamers en met 10% van de koopsom voor veiling- en notariskosten. Uit de volgende akte van verkoop d.d. 15 December 1910 blijkt dat Klaas Elema getrouwd was met Sijske Wiersema, zodat het voor de hand ligt te denken dat Elema, die huisschilder was te Delfzijl en daar op 9 Februari 1896 ook als huisschilder overleed, geen molenaar te Grootegast is geweest, maar uit familie-overwegingen de molen met woning heeft aangekocht opdat zijn zwager Geert Wiersema molenaar in Grootegast kon blijven. De publieke verkoop van 15 December 1910 wordt gehouden ten huize van herbergier Hazenberg te Grootegast. Sijske Wiersema, weduwe van Klaas Elema, machtigt Geert Wiersema om voor haar te verkopen de pel- en korenmolen met het daarbij behorende woonhuis en land. Op de molen is het hoogste bod gedaan door Jan Valk, molenaar, te Doezum f 4280,-. Op de woning met het land f 4300,- gedaan door Harm Havinga, koopman, te Grootegast. De tweede veiling wordt gehouden op 2 Januari 1911 ten huize van herbergier Everts te Grootegast. Eigenaar van de molen wordt Geert Kornelis Hazenberg, zonder beroep, te Grootegast voor f 5655,-. Het woonhuis met land (Feringa State) wordt gekocht door Duurt Sikkema, landbouwer, te Grootegast voor f 8590,-. Na 56 jaar zijn molen en herberg dan weer in het bezit van één familie. Dit duurt slechts een paar jaren want op 22 Januari 1913 is er een publieke verkoop ten huize van kastelein Hazenberg betreffende onroerende goederen

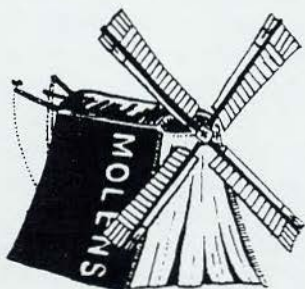
behorende tot de nalatenschap van Geert Kornelis Hazenberg, die op 20 December 1912 te Grootegast was overleden. Op perceel 1 (de koren-molen) werd door medeverkoper Kornelis Hazenberg geboden f 3000,-. De tweede veiling werd gehouden op 4 Februari 1913 en werd Jan Valk, molenaar, te Doezum voor f 3075,- eigenaar van de molen, voor f 1205,-. Minder dan hij twee jaar eerder had geboden. Hij werd overigens niet alleen eigenaar van de molen want op de verkoop verklaarde hij het bod te hebben gedaan voor zich en mede als mondeling gemachtigde van en mede voor en ten behoeve van Johannes Valk en Gerrit Valk, molenaars, beiden wonende onder Doezum. Drie broers Valk waren dus eigenaar geworden. Op 30 December 1919 is er een verkoop van de molen ten huize van de weduwe Everts te Grootegast. De drie broers Valk willen de molen weer verkopen. Hoogste bieder is Pieter Valk met een bod van f 5605,- die verklaarde te hebben geboden voor medeverkoper Johannes Valk. Uit de koopakte is niet duidelijk of Pieter Valk de vader of een broer was van de drie eigenaren Valk. Johannes Valk werd voor f 5605,- eigenaar van de molen. Bij scheiding en deling van de nalatenschap Pieter Valk en Marchien Eelsingh, de ouders van Johannes Valk, in Juni 1925 koopt Johannes Valk de woning (nu Hoofdstraat 27) van de familie. Op 26 Februari 1931 koopt mijn vader, Eelke Haan, deze woning met de korenmolen van Johannes Valk. In die tijd zaten er nog wieken aan de molen. Deze waren echter evenals de kap en de rest van de molen in zeer slechte staat. De Hollandsche Molen

heeft nog pogingen in het werk gesteld om deze molen te redden door een gedeelte van de restauratie te betalen. Voor mijn vader bleven de kosten echter te hoog. De molen werd in de jaren 30 afgetakeld tot stellinghoogte, zodat alleen het stenen onderstuk

overbleef. In 1969 is het stenen onderstuk gedeeltelijk afgebroken. De stenen werden hergebruikt om een loods aan het stenen onderstuk te bouwen. De balken van de stellingzolder werden verzaagd als leggers voor het dak van de nieuwe loods.

Over een molenverzameling

door C.E. van der Horst

● 1. In het eerste nummer van de 'Zelfzwichter' van 1994 deed ik u onder nr. 4 melding van de Duitse serie 'Westfälische Mühlenstrasse'. Het derde deel (Heft 3) is nu ook verschenen. Deze keer een watermolen en de titel is "Gutswassermühle Holzhausen-Hudendeck" door Dieter Besserer. Wederom 20 pagina's, omslag in kleur en op de laatste pagina een doorsnee tekening. Prijs 3 DM incl. porto. Inlichtingen bij Mühlenverein, Portastraße 13 - 4950 Minden (Duitsland).

● 2. Uit België ontvingen wij een nieuwe herdruk van het vouwblad (8 pagina's) "Wenkende wieken in West-Vlaanderen" door Frank de Craeke. Het beschrijft 31 stuks voor bezichtiging opengestelde windmolens. Ideaal voor vakantiegangers of dagtrippers. De folder is gratis verkrijgbaar bij de Provincie Est-Vlaanderen - Koning Leopold III-laan 41 - 8200 St. Andries-Brugge.

● 3. Maar ook uit Friesland is er VVV-nieuws voor molenliefhebbers. Daar verscheen een drietal molenroutes t.w.: 1. Dokkum en omgeving, 2. Leeuwarden en omstreken en 3. Bolsward. De routes zijn geschreven voor gebruik met de fiets, maar zijn veelal ook wel bereikbaar per automobiel. De beschreven molens zijn op elk vouwblad in kleur afgebeeld. De uitgave is verzorgd door de Stichting De

Fryske Mole. De prijs per route is f 3,00 excl. portokosten. Voor f 12,00 ontvangt U deze leuke 3-delige serie in uw brievenbus.

● 4. Een video-band: Ter gelegenheid van het 70-jarig bestaan van de vereniging 'De Hollandsche Molen' werd op 6 maart 1993 een diapresentatie vertoond tijdens de Algemene Vergadering. Deze dia-presentatie door E. van Gerven en L.M. Endedik is op een video-band opgenomen. De band bestaat uit een historisch overzicht uit de archieven van deze landelijke vereniging. Er zijn dus geen levende beelden opgenomen. De tijdsduur van de band is 20 minuten. De band is verkrijgbaar bij bovengenoemde vereniging te Amsterdam door overschrijving van f 42,50 op postgironummer 11 35 90 onder vermelding 'Malen om Molens'.

● 5. Eind vorig jaar vond in het Friese Woudsend een symposium plaats over de krukas die vierhonderd jaar geleden werd uitgevonden door Cornelis Corneliszoon van Uitgeest. De Stichting Paltrokmolen 'De Hoop' te Uitgeest streeft al vele jaren naar de herbouw van een werkende houtzaagmolen als eerbetoon aan deze uitvinder. Reeds in 1989 gaf deze stichting een brochure uit met als titel "Het Besonder Creckwerk" door W. Dobber en G. de Vries. Dit fraai verzorgde boekje uitgevoerd op semi-handgeschept papier zet de doelstelling van deze stichting nader uiteen, en benadrukt nog eens het grote belang van de uitvinding van de houtzaagmolen. 32 pagina's fraai geïllustreerd. Prijs f 21,50 inclusief porto. Verkrijgbaar bij de Stichting Paltrokmolen 'De Hoop' - Postbus 35 - 1910 AA Uitgeest.

● 6. In de bekende serie 'In oude ansichten' verscheen vorig jaar nog weer eens een deel over windmolens met als titel "Verdwenen Belgische windmolens in oude prentkaarten" door John Verpaalen en met een voorwoord van Paul Bauters. In het boek worden niet minder dan 115 molens afgebeeld en beschreven. Bij het aanschouwen van al deze verdwenen molens is de kans groot dat men er weemoedig van wordt. Voor de liefhebber is het echter wel een boek om van te smullen. De afbeeldingen zijn goed duidelijk en de beschrijvingen voldoende. Het boek werd uitgegeven door de Europese Bibliotheek te Zaltbommel (NL) onder ISBN nr. 90 288 5651. Jaar 1993 - prijs f 32,50

● 7. Een leuke aanwinst voor een molenverzameling vond ik de bouwplaten uitgegeven door de Vereniging 'De Hollandsche Molen'. Bij deze landelijke molenvereniging zijn niet minder dan 12 molen-bouwplaten verschenen t.w.

Bouwplaten:	1. De Roode Leeuw - Gouda	- prijs f 25,00
	2. De Palmboom - Schiedam	- prijs f 17,50
	3. De Huisman - Zaandam	- prijs f 8,50
	4. Een zeskante stellingmolen	- prijs f 7,25

bouw-

briefkaarten:	5. Torenmolen	- prijs	f 3,20
	6. ronde stenen stellingmolen	- prijs	f 3,20
	7. standermolen	- prijs	f 3,20
	8. binnenkruier poldermolen	- prijs	f 3,20
	9. stellingmolen stenen onderbouw	- prijs	f 3,20
	10. stenen grondzeiler poldermolen	- prijs	f 3,20
	11. wipmolen	- prijs	f 3,20
	12. Stenen beltmolen	- prijs	f 3,20
Set van 8 bouw-briefkaarten tezamen (bouwplaat 5 t/m 12)			f 16,30

Te bestellen door overmaking op postgirorekening 11 35 90 t.n.v. de Vereniging 'De Hollandsche Molen' te Amsterdam o.v.v. bouwplaat of bouwbriefkaart met het gewenste nummer of nummers. De prijzen zijn franco en gelden voor niet-leden van deze vereniging.

● 8. Van Cees van de Wiel las ik met veel genoegen het boekje "Stellingkorenmolen te Megen 'Desiré'". De auteur is de zoon van een beroepsmolenaar en is bovendien vrijwillig molenaar op de 'Desiré'. Zijn beschrijving van de molen is buitengewoon helder, zelden vindt men een duidelijker uitleg! De officiële literatuur geeft als bouwjaar van de molen, 1865 aan. De schrijver komt tot de conclusie dat dit hoogstwaarschijnlijk 1874 zou moeten zijn. Verder blijkt dat in deze molen een nog niet opengelegd koppel stenen ligt dat schorssteen wordt genoemd. Als dit, na onderzoek, juist blijkt te zijn dan zou dat betekenen dat deze molen de laatst overgebleven schors- of runmolen van ons land is. Een wel heel interessante molen-functie dus.

De fraaie gesloten standermolen te Essen (prov. Antwerpen) Deze abdijmolen werd afgebroken in 1992. Reeds in 1362 werd ter plaatse een molen vermeld. Dit is één van de afbeeldingen in het boek vermeld bij 6. (foto collectie C.E. vd. Horst)

Het boekje van april 1993, bevat 64 pagina's en is zwart/wit geïllustreerd en kost franco f 16,00. Het is verkrijgbaar door overmaking van dit bedrag op postgiro 16 24 893 t.n.v. C. vd. Wiel - Torenstraat 12 te Megen. Zeer aanbevolen!

● 9. In haar reeks 'Molenstudies' publiceerde de studiekering 'Ons Molenheem' te Kinrooi (België) in 1993 de geïllustreerde brochure "Westvlaamse wind-en watermolens. Kadastergegevens 1835-1990 - Deel 1 (A t/m B)" Van de molens die in 1835 bestonden of daarna werden opgericht, worden in deze brochure de eigenaars en gebeurtenissen vermeld. Voor de plaatselijke molengeschiedenis een interessante bijdrage. Formaat A4, 78 blz., 62 afb - prijs 350 B.Fr. plus 60 B.Fr. voor porto. Besteladres: Ons Molenheem - Breeërsteenweg 124 - 3640 Kinrooi (België).

● 10. Bij het Gilde van Vrijwillige Molenaars verscheen in 1993 een Lesbrieft "Molens van Nederland" - De poldermolen. Deze lesbrieft op A4-formaat bevat een los bijgevoegde docentenhandleiding en een ongekleurde bouwplaat van een wipmolen. Deze lesbrieft is bestemd voor de twee hoogste klassen van de basisschool en de twee laagste klassen van het voortgezet onderwijs. ISBN nr. 90.74890-01-6 - prijs f 12,50. Verkrijgbaar bij Het Gilde van Vrijwillige Molenaars - Nieuwe Bussummerweg 92 - 1272 CK Huizen

De ronde stenen stellingmolen te Megen omstreeks 1960. De omgeving, hier zo rustiek en zonder auto's is nu totaal gewijzigd. (foto collectie C.E. vd. Horst)

Vraag en Aanbod

Een vraag van Lammert Groenewold:

Wie heeft materiaal of documentatie over molens in de gemeente Bedum?

In kleine kring is inmiddels bekend, dat ik bezig ben met de voorbereidende werkzaamheden aan een nieuw molenboek. Het boek zal in de breedste zin van het woord handelen over alle verdwenen en nog resterende windmolens in de gemeente Bedum en zal waarschijnlijk 'Bedum in Molenvlucht' als titel krijgen.

Momenteel zit ik nog midden in het archiefonderzoek en er lopen een aantal interviews met familieleden van (ex-)molenaars. Nu is er aan feiten geen gebrek; het rijksarchief, het gemeentelijk archief of het archief van waterschap Hunsingo zijn daarbij belangrijke bronnen. Ik kom dan ook sommige gegevens tegen die al eerder in een publikatie zijn verwerkt. Hieraan viel natuurlijk ook niet te ontkomen. Het is dus zaak een andere benaderingswijze te kiezen. Tenslotte hebben we (om een voorbeeld te noemen) het rijtje met in Nederland voorkomende molentypen nu wel vaak genoeg onder ogen gehad in diverse molenboeken. Gelukkig biedt de beperking (alleen de gemeente Bedum) ruimte voor een 'diepte' onderzoek en zal de diepte weer in de breedte worden verkend. (...bent u er nog) Laat ik het anders zeggen: het gaat mij vooral om minder voor de hand liggende items. U moet hierbij denken aan verhalen en anekdotes over deze molens en/of hun molenaars en advertenties en berichtjes in oude kranten. Maar ook aan rekeningen of kwitanties van door molenaars geleverd graan, hout, olie etcetera. Wellicht heeft iemand nog kasboeken in huis waar vaak interessante posten met beschrijvingen zijn opgenomen, of weet iemand waar ik

zulks kan vinden. Er komen ook zaken aan bod als: waarom heet een polder 'Moeshorner- en Uilennestermolenpolder'. Dat soort dingen. Afijn, u heeft het beeld wel te pakken. Ik richt mij tot de Zelfzwichter, omdat het orgaan van onze vereniging in redelijk brede kring bij liefhebbers in onze eigen regio verschijnt. Dit, in de hoop een aantal reacties van lezers te mogen ontvangen. Voor alle zekerheid: het moet betrekking hebben op de gemeente Bedum, dus we praten over Onderdendam, Onderwierum, Westerdijkshorn, Ter Laan, Bedum, Noord- en Zuidwolde en Beijum, en tevens alle polders van (voormalige) waterschappen die binnen de gemeentegrenzen vallen. Reacties zijn welkom bij:

Lammert Groenewold, Hoofdweg 67,
9616 PB Froombosch
tel. 05980-99191

Het spreekt vanzelf, dat alle in bruikleen afgestane materialen aan de oorspronkelijke eigenaars onbeschadigd zullen worden geretourneerd. Van het materiaal (in welke vorm dan ook) dat in het boek wordt geplaatst, zal een bronvermelding worden opgenomen. Diverse vormen van dankbetuiging alvast bij voorbaat!

Windmill Study Unit

Een vereniging voor Molenpostzegelverzamelaars. Deze vereniging bestaat 20 jaar en nodigt geïnteresseerden uit om op 24 september 1994 naar Maarn te komen. Hier zal de jaarlijkse bijeenkomst plaatsvinden van de leden uit België, Duitsland, Engeland en Nederland. De WSU geeft 4 keer per jaar een informatie bulletin uit.

Het lidmaatschap kost \$ 10.- per jaar. Inlichtingen kunt u krijgen bij Kees van Beek, Paddestoelweg 29, 2403 HE Alphen a/d Rijn, tel. 01720-39091, b.g.g. 05951-1899.

De Molenaar

Het vakblad De Molenaar, dat al vanaf 1898 verschijnt, komt tegenwoordig om de veertien dagen. Naast de vaktechnische artikelen speciaal gericht op de graanverwerkende en veevoederindustrie staat in iedere aflevering nieuws over molens.

De heer N.F. Meeuwes, Oosteinde 6, 9697 XE Blijham, tel. 05976-1376, treedt op als correspondent.

De abonnementsprijs is f.132,50 (incl.BTW) per jaar. Voor de rest van 1994 geldt een gereduceerde prijs. Informatie bij Uitgeverij Eisma b.v., Leeuwarden, tel. 058-154000.

Het Molenwinkeltje

Onderstaande artikelen zijn bij onze vereniging op aanvraag verkrijgbaar. De prijzen gelden afgehaald bij de fam. Dijk, Aduarderdiep 3, 9983 TG DEN HAM (Gr.), telefoon 0 59 03-17 22.

Bij toezending worden de verzend- en portokosten in rekening gebracht. Aangezien deze kosten sterk afhankelijk zijn van de bestelde artikelen, worden zij niet hier, maar alleen op de factuur vermeld. De letter/cijfer kode is de bestelkode.

MOLENANSICHTKAARTEN (zwart/wit, per serie 12 stuks) *f* 10,-.

MA03 serie C

De Hoop	Garsthuizen
De Leeuw	Zeerijp
De Palen	Westerwijtwerd
Eben Haëzer	Enumatil
Zeskante molen	Niebert
Nieman's molen	Veelerveen
De Biks	Onnen
De Hoop	Haren
Grootepoldermolen	Slochteren
De Noordstar	Noordbroek
Grote Geert	Kantens

MA04 serie D

De Hoop	Kropswolde
Hollands Welvaart	Mensingeweer
Noordermolen	Noordbroeksterhamrik
De Leeuw	Oldehove
De Meeuw	Garnwerd
Entreprise	Kolham
De Jonge Jan	Uithuizen
De Ster	Winsum
Eureka	Wetsinge
Freylemamolen	Slochteren
De Dellen	't Waar

THEELEPELTJES

TH01 Molenaafbeelding in diverse typen op steel *f* 4,-.

TH02 Verzilverd, met ovale of ronde delfts blauwe molenaafbeelding *f* 5,-.

STICKERS

ST01 Met embleem Vereniging Vrienden van de Groninger Molens *f* 1,-.

ST02 Met afbeelding van een Groninger Molen *f* 1,-.

MOLENBOUWTEKENINGEN (schaalmodellen)

BT01 Standerdmolen *f* 10,-.

BT03 Stellingmolen *f* 12,50

BT02 Wipmolen *f* 10,-.

BT04 Spinnemolentje *f* 5,-.

BT05 KARTON BOUWPLATEN (diverse modellen) vanaf *f* 7,50

BP01 BORDUURPATRONEN (met diverse molenaafbeeldingen) *f* 10,-.

LB01 LESBRIEF over molens *f* 1,-.

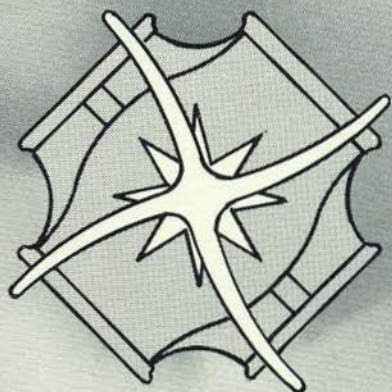
MT01 MOLENTEGELTJES *f* 5,-.

LF01 LUCIFERS (in doosjes met molenaafbeelding) Verpakt per 9 stuks *f* 2,50

BR01 BROCHURE Zelfzwichter

40 pagina's informatie in gekleurde omslag *f* 2,50

ZZxx DE ZELFZWICHTER (verschenen nummers) tot nr.20 *f* 2,00, vanaf nr.21 *f* 2,50

**Vereninging
Vrienden
van de
Groninger
Molens**

Postbus 213
9700 AE Groningen